

БЪЛГАРСКИТЕ БИБЛИОТЕКИ МЕЖДУ ЕВРОПЕЙСКИТЕ ПОЛИТИКИ И ЛОКАЛНИТЕ ПРАКТИКИ

АЛЕКСАНДЪР ДИМЧЕВ

Настоящата статия има за задача да открие по-важни характеристики и политики в развитието на библиотечния сектор в Европейския регион. Дават се оценки и се представят характерни тенденции, свързани с развитието на българските библиотеки в периода на прехода. Целта е не да се направи сравнителен анализ по параметри между двата подхода в развитието на библиотеките – европейския модел и българския. Очевидно е, че за разглеждания период това са несъвместими неща. Колкото и да изглежда наивистично, авторът си поставя като идея да представи на институции и лица, отговорни за развитието на българските библиотеки, да решат кой от двата пътя е по-добър за обществото, и по кой от тях да вървим.

I. Библиотеките в Европа

Библиотеките продължават да бъдат най-широко разпространените културни и информационни институции в Европейския регион. Те имат изключително сериозен опит. Доказали са своето място в посрещането на потребностите от информация за различни цели на населението и на публичния сектор. Ползват се с широката подкрепа и доверието на обществото. Те се смятат и за най-демократичните институции, благодарение на възприетите принципи и норми на работа. Особена е заслугата им за облекчаване и разширяване достъпа на гражданите до информацията и за развитието на образованието, науката, икономиката, технологиите и качеството на живот. Имат базова роля за запазване на културното наследство. Библиотечните фондове в отделните страни отразяват културните им идентичности.

Според данни за 2001 г. от статистическата база данни за библиотеките (LibEcon) в Европа функционират 224 000 библиотечни точки, които обслужват около 139 милиона регистрирани читатели – почти една трета от цялото население. В тях работят 374 000 души шатен персонал. Посещенията в библиотеките са 3 171 315 826, средно по 7.0 посещения на глава от населението. Броят на заетите материали е 3 324 238 175, което възлиза на 7.3 на глава от населението. Интересна е картата на регистрираните читатели на библиотеките в Европейския регион. В скандинавските страни, Великобритания и др. читатели на библиотеките са около 60% от гражданите им. Докато в южната част на нашия континент нещата са по-различни. Така например в Испания, Италия, Португалия, Гърция този показател е около 15–17%.*

Библиотеките са и много сериозен бизнес-субект на книжния и информационния пазар. Установено е, че те закупуват около 60–70% от издаваните книги, останалите – около 20%, се закупуват от частни лица, около 10–20% е нереализираната продукция. Ежегодно библиотеките набавят литература за своите колекции за около 6 милиарда евро. Те са и най-сериозният пазар на бази данни в областта на научното знание. Това прави книжният и информационният сектор силно зависими и заинтересовани от развитието на библиотеките. Последните са и активен пазар на софтуер, медийни продукти и информационни технологии.

II. Политика по отношение развитието на библиотечния сектор в Европейския съюз

Двадесет и първи век е век на глобализацията. Според специалистите глобалното общество и новите информационни технологии (НИТ) правят институциите много динамични. Те са подвластни на бързи промени, което създава и определена несигурност по отношение на функционирането, развитието и съществуването на някои от тях. Те трябва да реагират много динамично и гъвкаво на промените и на очакванията от страна на обществото и бизнеса.

Библиотеките като част от публичните агенции също се променят. Измененията и предизвикателствата в света на информацията, интернет средата и „икономиката на знанието“ налагат адаптиране към нови роли и модели на развитие и действие. Полагат се сериозни усилия за съобразяване с новите реалности и потребности и за утвърждаването на библиотеките като опорни центрове за информиране на населението.

Особено актуални за разширяване достъпа до информацията и за засилване значението на библиотеките в обществото са предлаганите насоки за развитието им, отразени в документите на ЮНЕСКО, Международната федерация на библиотечните асоциации (ИФЛА), Европейското бюро на библиотечните, информационните и документационните асоциации (ЕБЛИДА) и други международни организации.

На подобен принцип при развитието на библиотеките и информационния сектор се основава и политиката в Европейския съюз (ЕС).

Общите стратегии за развитието на библиотечния сектор в Европейския съюз набират скорост след 80-те години на миналия век.

На първо място действията за развитието на библиотеките са в контекста на определени политики за развитие на Европейския съюз:

- политически инициативи за развитието на информационното общество;
- рамкови програми на Европейския съюз за научни изследвания и развитие;
- законодателство;
- специализирани програми и проекти за развитие на информационния сектор;
- програми за междусекторно сътрудничество;
- проекти за библиотеки;
- конференции, форуми, документи, препоръки и др.

На следващо място в контекста на целенасочено провеждани политики в отделните европейски страни към информационния сектор, библиотеките и други близки области са:

- национални програми за развитие на информационното общество;
- национални стратегии за развитие на науката, образованието, културата и икономиката;
- национални инициативи, проекти и фондове за библиотеките;
- проекти за междусекторно сътрудничество;
- участие в международни програми;
- законодателни инициативи.

Към първата група в хронологичен ред могат да бъдат посочени следните по-значими инициативи:

– 1994 г. – докладът на Мартин Бангеман за ЕС „Европа и глобалното информационно общество“, първият и основополагащ документ на ЕС в тази област. Документът набелязва предизвикателствата и стъпките на Европа към информационното общество;

– 2000 г. – ЕС приема Лисабонската стратегия за изграждане на „най-конкурентната икономика в света, изградена на знания“ и се очертава инициативата „Електронна Европа за всички“;

– 2002 г. – срещата в Севиля. Тя изиграва ключова роля за представянето на „План за действие на Електронна Европа до 2005 г.“;

– 2005 г. – стратегията „i2010 – Европейско информационно общество за растеж и трудова заетост“, която да засили приноса на информационните и комуникационните технологии към приоритетите от Лисабон. Целите са формиране на: общо информационно пространство, създаващо модерна пазарно ориентирана регулаторна рамка за обединяване

на дигиталната икономика и стимулиране достъпа до дигиталното съдържание; инвестиране в научноизследователски дейности и НИТ; създаване на по-широкообхватно информационно общество.

– 2005 г. – начало на инициативата „i2010 – дигитални библиотеки“. Чрез нея се цели предприемането на мерки за разширяване на: електронния достъп; дигитализация на информационните ресурси и колекции; запазване и дигитално съхраняване на културното и научното наследство.

На фона на посочените и на редица други значими политически платформи в ЕС през годините се разработват редица програми, проекти и документи за библиотеките. Те спомагат сериозно и за развитието на библиотечния сектор. Явяват се катализатор за оформяне на новата визия и мисия на библиотеките. Понастоящем на библиотеките се възлагат много и отговорни задачи в полза на обществото. Част от тях се дефинират в следните направления:

Демокрация и гражданско общество

Да поощряват гражданското, демократично общество чрез обслужване потребностите на цялото общество, като осигуряват свободен достъп до всички култури и знание чрез предлагане на привлекателни и интересни прояви. Потребностите на специалните групи, такива като на хора с увреждания, тинейджъри, възрастни, безработни и тези, живеещи в рядко населени райони, трябва да бъдат първостепенни.

Продължавашо образование

Да се съсредоточат върху потребностите на децата, младите хора и на тези, които се грижат за тях, чрез осигуряване на приятна, спокойна и стимулираща среда за учебна работа и почивка, съчетавайки игрите и новите технологии и чрез създаване на партньорство с училищните и други образователни структури. Да подпомагат гражданите в процесите на образованието и самообразованието през целия им съзнателен живот.

Икономическо и социално развитие

Да подпомогнат битката с дигиталната неграмотност и дигиталното разделение, гарантирайки открит достъп като най-използвани обществени пунктове за интернет достъп в Европа, осигурявайки достъп и образование за хора в риск и електронна изолация, като доставят услуги посредством нови, широкодостъпни канали. Да подпомагат развитието на икономиката, туризма, бизнеса, здравеопазването и пр.

Културно многообразие

Да насърчават чувството за принадлежност към местната общност, към историята на семейството и селището в нарастващата глобализация чрез подпомагане създаването, достъпността и съхраняването за бъдещите поколения на дигитална и аналогова информация, налична в обществените библиотеки, музеи и архиви. Да подпомагат етническото, културно, езиково и религиозно многообразие, културната идентичност и социалната интеграция, най-вече чрез включването на местното население в обществените групи в създаването на единна „Памет на общността“ на дигитални ресурси, достъпна до всички.

За реализацията на тези насоки в част от документите се отправят препоръки към властите за разработване на национална информационна политика, за развитието и координацията на всички релевантни ресурси от обществен интерес, за формирането на адекватна политика и стратегия за развитие и финансиране на библиотеките и пр.

III. Библиотечното законодателство в Европа

A. Насоки на Съвета на Европа и ЕБЛИДА

Успешното развитие на библиотеките, библиотечните мрежи и услуги е до голяма степен функция на съществуващото библиотечното законодателство в съответната страна.

В Европейския съюз се осъзнава значението на подходящото и адекватно библиотечно законодателство. Отчита се също така и изоставане на нормативната система в библиотечния сектор от темпа на реформирането на законодателната система в отделните страни. С цел привеждането на нормативните документи в съзвучие с новите реалности бяха инициирани определени и целенасочени процеси в това направление. Те имат за цел да развият законодателните норми в страните от ЕС. Също така да бъдат подпомогнати и страните,

Препоръките са групирани в четири основни направления:

1. Свобода на изразяването и свободен достъп до информацията.
2. Библиотеките и националната книжна и информационна политика.
3. Библиотеките и индустриите на знанието.
4. Защита на библиотечното наследство.

1. Свобода на изразяването и свободен достъп до информацията

В този раздел се поставят изискванията за услугите, фондовете, кооперирането на библиотеките, достъпа до глобални мрежи:

– библиотеките да гарантират универсалното право на гражданите за достъп до информация и идеи чрез библиотечните услуги. Това трябва да става без оглед на расова, национална, културна или религиозна принадлежност, политически убеждения, възраст, физическа или умствена изостаналост, пол или сексуална ориентация;

– определен набор от основни информационни материали, инструменти и услуги, финансирани с обществени средства, следва да се предоставят безплатно и да са еднакво достъпни за всички потребители, независимо от финансовите им възможности;

– освен по силата на действащото законодателство, не бива да се отказва предоставяне на материали или достъп до мрежови ресурси;

– библиотеките следва да съобразяват комплектуването на материали и предоставянето на достъп до ресурси с нуждите на читателите си и с качеството на материалите и ресурсите;

– съдържанието, езикът и форматът на фондовете и ресурсите следва да бъдат съобразени с разнообразието в обществите, които се обслужват;

– централните за библиотечни услуги следва да бъдат разположени удобно, да бъдат достъпни за всички и снабдени с оборудване, улесняващо ползването им от хора с проблемни слух или зрение, или в друго неравностойно положение;

– библиотечните фондове следва да бъдат комплектувани въз основа на независимата и професионална преценка на библиотечния специалист, без политически, търговски или друг натиск;

– политиките относно комплектуването на библиотечни фондове следва да бъдат постоянно преразглеждани, така че да отразяват променящите се нужди и възможности. Комплектуването на библиотечни фондове следва да бъде прозрачен процес, а политиката, на която се основава, да бъде известна за широката общественост;

– библиотеките на територията на дадена държава следва да се обединяват в единна система или системи, които да си сътрудничат при придобиване или предоставяне на библиотечни фондове и които да се стремят да изграждат близки професионални отношения с други културни, образователни и информационни институции;

– библиотеките следва да предоставят достъп до материали, които не са част от библиотечния им фонд, посредством национални и международни услуги за заемане и доставка на документи, включително като използват електронни информационни услуги и достъп до глобални мрежи;

– да използват пълноценно възможностите на мрежовата информация, особено интернет, който осигурява достъп до информация по начин, който не е възможен при работа с печатни фондове;

– да се стремят да придобият електронен достъп до информационни ресурси от името на потребителите си и да осигуряват центрове за обществен достъп до тях, в които да предоставят напътствия за самостоятелно ползване на мрежова информация;

– да уважават правата на потребителите си, включително поверителността на личната им информация.

2. Библиотеките и националната книжовна и информационна политика

В това направление се поставят следните препоръки към библиотечното законодателство и политика, властите и институциите, отговорни за библиотеките:

– да осигуряват необходимия законодателен статут и професионална платформа на всички видове библиотеки в рамките на националната информационна политика;

Професия

- да включват общи принципи и по-подробни стандарти за професионално представяне;
- да подчертават наличието на библиотечни услуги като важен фактор за поддържането и развитието на демокрацията. Централната и местната власт следва да подсигурят необходимите организационни, икономически и контролни механизми, за да реализират тази функция на библиотеките, както и да отделят на библиотечните услуги полагащото им се място в националната информационна политика;

- да предложат насоки за оценка на професионалното представяне, съобразени с различните видове библиотеки и тяхната мисия;

- да подсигурят ясна структура за всички нива на библиотечния сектор, като изяснят ролите, задълженията и отговорностите на органите, които го управляват;

- да се стремят да развият необходимата инфраструктура, която да насърчи сътрудничеството между различните видове библиотеки, като се вземат в предвид тяхната специфична мисия и задачи в рамките на националното информационно осигуряване. В раздела се поставят и изисквания към библиотечните услуги; видовете библиотеки; нивото на обслужване и показателите за качество на професионалното представяне;

- увеличаващата се продукция и разпространение на електронно съдържание променят традиционното понятие за библиотека. Независимо от източника на финансиране, библиотеките и библиотечните мрежи трябва да носят отговорността да служат на читателската общност и на широката общественост;

- учениците и студентите трябва да бъдат обучавани да намират и използват информация, за да могат да се възползват по-добре от информационните и техническите средства и съоръжения, предоставяни им от учебните заведения и от обществото, като програмите за обучението по информационна грамотност трябва да бъдат включени в учебните планове на всички нива на образование;

- библиотечните услуги, предоставяни на специални групи потребители, следва да бъдат уредени чрез закони и/или разпоредби и да се предлагат отчасти чрез традиционните библиотечни служби/институции, отчасти чрез специализирани библиотеки и отчасти чрез централизирани услуги;

- библиотечните ръководства и дирекции на национално ниво би трябвало да помислят за разработване на библиотечни услуги в рамките на националните и международните си политики, които да се стремят към сближаване на архивния, библиотечния и музейния сектор.

Третата група препоръки в частта за библиотеките и националната информационна политика се отнасят до финансирането на библиотеките; централното и местно управление и библиотечното образование. Изискванията тук са:

- финансирането на библиотеките трябва да бъде преди всичко обществено задължение;

- библиотечните дирекции на национално и местно ниво, заедно с библиотеките, трябва да разработят организационни структури, надзорни и контролни механизми, които да подсигурят възможно най-доброто качество в замяна на изразходваните обществени фондове, като разработят инструменти за точна оценка на професионалното представяне и контрол на качеството за различните видове библиотеки;

- библиотечните бюджети трябва да отразяват влиянието на новите технологии и трябва да предвиждат отделянето на достатъчно средства за подходящо обучение на персонала и потребителите да използват правилно нови инструменти и услуги;

- библиотечното образование трябва да бъде отразено в националната законодателна уредба и библиотечната политика като задължително за предоставяне на библиотечните услуги, за да се подсигурят достатъчно библиотечни специалисти и друг персонал;

- библиотечните власти трябва да насърчават межкултурния обмен чрез развитието на европейски програми за обмяна на кадри/персонал.

3. Библиотеките и индустриите на знанието

Препоръките визират следните изисквания, които имат основополагащо значение за обществения характер на библиотеките и достъпа до информация на гражданите:

- в закони, уреждащи авторското и сродните му права, библиотеките следва да бъдат определяни като организации с обществена функция – финансирани от обществени фондове – чиято цел е да улеснят достъпа и ползването на информация;

– правителствата следва да установят законова позиция на библиотеките по отношение на авторското право и сродните му права;

– на библиотеките трябва да бъде позволено да изпълняват обществените си функции без значение с какви материали работят – печатни, аудиовизуални или дигитални. Следователно, освобождаването от отговорност спрямо авторските права, което се отнася за печатни материали, следва да се прилага и спрямо електронни материали, доколкото това е възможно. Във всички видове библиотеки би трябвало да може да се търси електронна и мрежова информация;

– политическите органи трябва да подсигурят правните и финансови условия, гарантиращи безпрепятствен достъп на гражданите до културна, научна, образователна и социална информация чрез библиотеките, независимо от това в каква форма се съхранява, пренася и разпространява тя;

– правителствата и местните власти имат специалното задължение да предоставят достъп до официална информация, създавана от тях;

– библиотеките трябва да положат всички усилия, за да подсигурят правомерното използване на информация, предоставена по силата на колективни споразумения, лицензиране и др.;

– на територията на библиотеката използването на материали от електронни мрежи би следвало да бъде безплатно за потребителите;

– библиотеките трябва да разрешат копирането и възпроизвеждането на материали на тяхна територия в съответствие с националното законодателство по отношение на авторското право.

4. Защита на библиотечното наследство

Последният раздел поставя въпросите за депозита; съхраняването на националното книжовно богатство и достъпа до националната книжнина.

Депозирането е основният начин за попълване на националните колекции със стойност на културно наследство. Неговите цели трябва да бъдат следните:

– натрупване на национални колекции с цел да се запази, развие и предаде националната култура на бъдещите поколения;

– попълването и издаването на националната библиография;

– достъп до съхранените колекции;

– придобиването на книжни културни паметници чрез депозирание не бива да се явява като компенсация на недостатъчна правителствена политика относно книгите и информацията. Затова депозирането трябва:

• да се урежда от задължителни разпоредби, целящи да ангажират издателите/ продуцентите да предоставят копия в националните депозитни институции. Доброволното депозирание се насърчава в случаите, в които отговаря на целите на депозирането, регулирано чрез закона;

• да обхваща всички категории публикации, като за всяка категория бъде приета подходяща политика. При положение, че законодателството по отношение на депозирането би следвало да покрие всички типове информационни носители, включително електронни материали, става задължително да се направи връзка между законодателството за депозирането и законодателството за авторските права. Такова законодателство следва да осигури достъп до депозирани електронни материал, като предложи на собственика на авторското право съответната компенсация.

За да се увеличи ефективността на правните разпоредби относно депозирането и за да можем да гарантираме, че тази практика не е в ущърб на другите фактори, влияещи на книжния пазар, трябва да бъдат прилагани следните правила:

• депозитните институции трябва да могат да предоставят ефективни библиографски услуги и достатъчен достъп до депозираните публикации, за предпочитане чрез електронни мрежи, с цел да се увеличи ефективността. Националните библиотеки и/или останалите национални библиографски агенции трябва да си сътрудничат активно с други правителствени и неправителствени организации, за да обслужват по-добре цялата читателска общност и обществото като цяло;

- депозирането на печатни копия трябва да бъде поддържано в разумен размер, от три до пет копия, в зависимост от националните нужди;
- да се депозират ограничен брой луксозни или ценни публикации;
- нарушаването на разпоредбите за депозирането следва да бъдат санкционирани чрез финансови или други мерки;
- осигуряването на навременни и изчерпателни национални библиографски услуги следва да послужи като компенсация за съобразяването с механизма на депозиране. В някои случаи депозирането може да бъде полезно за създаване на архиви за различни производители.

Б. Библиотечното законодателство в европейските страни

В отделните европейски страни съществуват различни политики и модели по отношение прилаганите нормативни документи, свързани с регулирането на библиотечния сектор. Това се дължи на:

- политическата организация на държавата;
- съществуващите традиции;
- националното законодателство;
- териториалното деление на страната;
- националната информационна политика;
- отговорностите на институциите;
- структурирането на националната библиотечна мрежа;
- типове и видове библиотеки и техните задължения и др.

Съобразно регулацията на библиотечния сектор, субектите и областите на регулация и функционирането на библиотеките съществува голямо разнообразие от документи:

- общи закони за всички видове библиотеки;
- закони за националните библиотеки;
- закони за обществените библиотеки;
- закони за дейностите и услугите на библиотеките;
- стандарти за дейностите и услугите, извършвани от библиотеките;
- стратегически планове;
- национални стратегии и програми;
- актове на регионално и местно ниво за библиотеките и др.

Във всички страни на Европа са приети закони и нормативни документи за библиотеките. България е единствената страна, която няма приет закон. Прилагането на посочените препоръки и стратегии в очакваната за разработване и приемане нормативна база на българските библиотеки ще доведе до постигането на редица изключително важни резултати за цялостното реструктуриране на библиотечния сектор в нашата страна, постепенното му излизане от кризата, в която се намира, и синхронизирането му с европейските и международните практики, политики и модели на развитие, действие и коопериране. Това ще наложи своя положителен отпечатък във всички обществени сектори, които се нуждаят от библиотечно-информационно осигуряване, и ще работи за подобряване качеството на живот на хората.

IV. Тенденции в развитие на библиотечния сектор в Европа – статистически данни

Важно е да се анализира до каква степен провежданите политика, стратегии, инициативи, проекти и програми се отразяват върху развитието на библиотечния сектор в Европа. Съгласно данните от статистическата база данни LibEcon за библиотеките в 29 европейски страни за периода могат да бъдат посочени редица интересни закономерности. Час от тях са отразени в доклада „Отчет на хилядолетието“ (Millennium Report) от 2000 г. Данните покриват страните от Централна и Източна Европа (ЦИЕ) и от Европейския съюз (ЕС). За тези страни се включват данни за различните видове библиотеки: училищни, университетски, национални, публични, специални и др. Принципно публичните библиотеки са най-голямата съвкупност от библиотеките.

Данните за периода 1991–1998 г. по отношение на основни показатели за библиотеките очертават следните закономерности.**

Персонал

Персоналът на библиотеките в Европейския регион е около 374 000 души. Тенденцията е към увеличаване в сравнение с 1991 г. с 3.7%. Тежестта на този процес пада основно върху библиотекарите с професионална квалификация (те нарастват с 4.9% за периода). Увеличаването на персонала се отнася главно до страните от ЕС. При страните от ЦИЕ има обратния процес – на намаление на персонала. Това е в резултат на закриването на библиотеки и съкращаване на персонала. Докато числото при квалифицираните библиотекарите в библиотеките към 1998 г. (206 000) е по-високо, отколкото през 1991 г. (196 000), то числото за библиотекарите без квалификация през 1998 г. е намаляло в сравнение с 1991 г. Пропорционално цифрата на библиотекарите без квалификация е значително по-малка в страните от ЦИЕ.

Година	Библиотекари с квалификация (в хил.)	Библиотекари без квалификация (в хил.)	Общо персонал в библиотеките (в хил.)
1991	196	165	361
1998	206	168	374

Набавени документи в библиотеките

При набавянето на библиотечни материали закономерностите са следните:

Видове информационни ресурси (в проценти)	1991 в милиони	1998 в милиони	изменения в (в проценти)
- книжни фондове	2778	2944	+ 6
- аудиовизуални документи	104	127	+ 22
- абонаменти на периодика	19.5	21.3	+ 9
- ръкописи	29.5	32	+ 8
- микроформи	316	313	- 1

Тенденциите в данните за набавянето на различните документи са различни при отделните видове библиотеки. Националните библиотеки отбелязват нарастване на ежегодните показатели при комплектуването на книги. При публичните библиотеки набавянето на книги намалява между 1991–1995 г., след което се стабилизира. Нараства обаче значително набавянето на аудиовизуални материали. Увеличаването в последните години на броя на книгите се обяснява с разширяване обхвата на обслужваното население, главно за процеса на непрекъснатото му образование.

Ползване на библиотеките и потребители

Числото на регистрираните читатели нараства с около 11% – от 126 на 139 милиона. В това число влизат хората, които ползват няколко библиотеки едновременно. 29% от населението, което възлиза на 484 милиона души, ползва библиотеките. Това се счита за отчайващо малко, но насоките са към увеличаване на потребителите. Важна тенденция при ползването на документите е сериозното увеличение с 91% на ръста на междубиблиотечното заемане. През 1991 г. са заети 15.2 млн библиотечни единици, а през 1998 г. – 29.0 млн.

Модернизация на библиотеките

Общите цифри сочат сериозно нарастване на използваните в библиотеките персонални компютри и терминални устройства – от 74 000 през 1991 г. на 310 000 през 1998 г. Броят на CD ROM носителите е нараснал експоненциално за този период от 456 000 през 1991 г. на 2 500 000 през 1998 г. Процентът на автоматизирани библиографски записи бележи ръст от 36% на 46%.

Библиотечни пунктове

Анализът на всички сектори, в които действат библиотеки показва, че през 1998 г. съществуват 224 000 обслужващи библиотечни точки. Значителното редуциране на библиотечните пунктове в сравнение с 1991 г., средно с 14% има в страните от ЦИЕ където редуцирането се дължи на затваряне на публични и др. видове библиотеки.

Финансиране на библиотеките

Наблюдава се значително увеличение на средствата за университетските библиотеки, ограничено при публичните библиотеки, скромно при националните библиотеки. Както е видно, очакванията за увеличение са главно в университетите. Тези тенденции представяме в таблицата, данните за финансирането са дадени общо за всички видове библиотеки:

Разходи (в милиони ECU)	1991	1998	промени (в проценти)
- заплати	5007	6697	+ 34
- документи	2342	3121	+ 33
- електронна информация	317	528	+ 67
Общо разходи	10 347	13 965	+ 35
Приходи (в милиони ECU)	1991	1998	промени (в проценти)
- от такси	382	648	+ 70
- от други специални фондове	432	1034	+ 139
- капитални разходи	255	324	+ 27

Тъй като разходите са персонал са увеличени сериозно, разходите за набавяне на документи нарастват с по-нисък темп. Драматично е увеличението на средствата за електронна информация – с 67%. Главно те са дадени от специалните библиотеки. Въпреки нарасналия интерес към набавяне на електронна информация средствата, залелени за нея, представляват 17% от сумите за закупуване на традиционни материали, което сочи, че интересът към тях е все още много силен.

Много сериозни и изненадващи са тенденциите при допълнителните средства и приходи, които се набират от библиотеките. Увеличението на набраните средства чрез дарения, програми и такси от библиотеките сочи, че те се ориентират добре в пазарната ситуация и разбират, че трябва да са активни. Това е нова тенденция в библиотеките, която трябва да продължава. Тя е характерна за всички страни от Европа.

Разрезът по видове показатели при университетските и публичните библиотеки представя различия в показателите при съответната група.

Университетски библиотеки (УБ)

Разходи (в милиони ECU)	1991	1998	промени (в проценти)
- заплати	799	1210	+ 51
- документи	559	780	+ 40
- електронна информация	17	81	+ 376
- автоматизация	59	81	+ 37
- помещения	183	277	+ 63
- строителство	2	5	+ 150
- други	183	347	+ 90
Общо разходи	1788	2780	+ 55

Процент на отделните пера от общите разходи при УБ:

Разходи	1991	1998
- заплати	44.7%	43.5%
- документи	31.3%	28.1%
- електронна информация	1.0%	2.9%
- автоматизация	3.3%	2.9%
- помещения	9.5%	10.0%
- строителство	0.1%	0.2%
- други	10.1%	12.4%
Общо	100%	100%

Публични библиотеки

За около осем години числото на библиотечните точки за обслужване намалява с 18%. В повечето страни тази тенденция има измерение между 8 и 15%. Основната причина за тази редукция може да се търси главно в страните от ЦИЕ, където броят на библиотеките значително намалява в последните години. Така е в Полша, Чехия, България и др.

Разходи (в милиони ECU)	1991	1998	промени (в проценти)
- заплати	2585	3348	+ 30
- документи	758	762	+ 1
- електронна информация	0.8	4.6	+ 475
- автоматизация	103	167	+ 62
- помещения	726	808	+ 11
- строителство	58	60	+ 3
- други	914	1130	+ 22
Общо разходи	5146	6279	+ 22

Професия

Приходи (в милиони ЕСУ)	1991	1998	промени (в проценти)
- институционални	4870	5632	+ 16
- от такси и глоби	135	316	+ 134
- от други специални фондове	142	331	+ 133
- капитални разходи	353	448	+ 27

Процентът на отделните пера от общите разходи дава следната ориентация за разпределението на средствата:

Разходи (в проценти)	1991	1998
- заплати	50.2	53.3
- документи	14.7	12.1
- електронна информация	0.0	0.1
- автоматизация	2.0	2.7
- помещения	14.2	12.8
- строителство	1.1	1.0
- други	17.8	18.0
Общо	100	100
Приходи (в проценти)	1991	1998
- институционални	94.6	89.7
- от такси и глоби	2.6	5.0
- от други специални фондове	2.8	5.3

Посочените данни и тенденции очертават основните закономерности на развитието на библиотечния сектор в Европа.

V. Библиотеките в България

Библиотеките в нашата страна са най-многобройните културни институции. За съжаление през периода на прехода те пострадаха изключително сериозно. Това се отрази върху развитието на различните сектори в нашето общество – образование, култура, икономика, здравеопазване, развитие на човешкия фактор и др.

Тенденциите, които се наложиха за библиотечния сектор, се характеризират със следното:

1. *Драстично съкращаване на броя на библиотеките и на библиотечният персонал.* Към 1989 г. мрежата от библиотеки обхващаше 10 000 научни, обществени, училищни, към висши училища, профсъюзни и специални библиотеки. Преходният период се характеризира с разпадането на формираната единна библиотечна система и стихийност при вземането на управленски решения. Според А. Гергова „от йерархизирана и централизирано управлявана система, организацията на библиотечното дело се преориентира към бърза и в известен смисъл хаотична децентрализация.“ Наред с библиотеки, които не бяха ефективни и се налагаше да бъдат закрити, това се случи и с много читалищни, училищни и специални

библиотеки, които имаха своето място и значение за институциите, към които принадлежаха. Бяха извършени сериозни съкращения на библиотечен персонал. По данни на НСИ от 2000 г. в периода 1989–2000 г. броят на библиотеките е редуциран с над 3500. От регистрираните през 2000 г. 6942 библиотеки 1741 (или 25% от тях) са без дейност. Сред тях са 638 училищни и 757 читалищни. Щатният състав в тях е съкратен и реално те съществуват фиктивно.

Според по-нови данни на НСИ за библиотеките през 2005 г. (за библиотеки с библиотечен фонд над 2000 рег. единици) библиотеките в страната са 4552.

Анализи на В. Грашкина и О. Харизанова сочат, че съществува сериозен дисбаланс в териториалното разпределение на библиотеките. В селските райони, в които живее 30% от населението на страната, се намират 56% от библиотеките, а в градовете, в които е 70% от населението, функционират 44% от библиотеките.

2. *Значително намаляване броя на читателите на библиотеките.* Читателите на библиотеките през 2005 г. са 1 336 000 (17.3% от населението). За сравнение през 1998 г. читателите са били 1 902 000, или с около 570 000 по-малко. През 1990 г. читателите на библиотеките са 2 742 000. Заетите библиотечни материали през 1998 г. са 33 579 000, за 2005 г. са 24 331 000. Средно един читател е заемал за съответните години по 19 и 18 т. на година. Причините за намаляването на потребителите на библиотеките са комплексни – намаляване на броя им, демографската криза в страната, остарели и нередовно попълвани библиотечни фондове, ниско финансиране на библиотеките за литература, информационни продукти, остаряла база и липса на съвременни информационни технологии и др.***

3. *Драстично редуциране на финансирането на библиотеките.* Съгласно докладът „Милениум 2000“ за библиотеките в Европа българските библиотеки са на последно място по финансови и редица други показатели от 29 държави на континента. Това е и причина във фондовете на много от библиотеките с години да не се набавя литература, което води до загуба на интерес от обществото към тях. Данните сочат, че набавянето на нови книги сега е намаляло два пъти в сравнение с 1994 г. и пет пъти в сравнение с 1989 г. За читалищните библиотеки спадът е съответно 5 и 10 пъти. За периода 2003–2005 г. 22% от библиотеките не са закупили книги, а 30% не са абонирали нито едно периодично издание (Гергова, А). Слабото финансиране е причина във фондовете на много от библиотеките с години да не се набавя литература, което води до загуба на интерес от обществото към тях. На фона на тази нелицеприятна картина има един добър индикатор – около 70% от потребителите на библиотеките са млади хора – ученици и студенти.

4. *Липса на нормативна база за библиотечния сектор* и на официална политика към него. България е единствената страна в Европа, която няма приет закон за библиотеките. Отсъствието да регулация за библиотеките води до кризата в библиотечния сектор, неравномерното развитие на библиотеките в различните региони, неравнопоставеността на гражданите по отношение достъпа до информацията. При това положение политиката за развитието на библиотеките се определя от субективни фактори.

5. *Сериозно технологично изоставане* на библиотеките. В 70% от библиотеките липсва компютърна техника. Само около 6% от библиотеките предоставят интернет достъп на своите потребители. Това ги прави неадекватни на съвременните изисквания и ги отдалечава от младата генерация.

6. *Проблеми с квалификацията на щатния състав* в библиотеките – повече от 50% от работещите в библиотеките нямат библиотечна квалификация.

В годините след 1989 г. българската библиотечна колегия направи опити и положи сериозни усилия да започне модернизацията на библиотечния сектор, да съхрани добрите постижения и да спре разпада на библиотечната мрежа. В основата на тези политики стояха Съюзът на библиотечните и информационните работници, Фондация „Отворено общество“ и др. Те винаги са били в съзвучие с международните тенденции чрез търсене на икономически изгодни и ефективни модели за действие, преструктуриране и модернизирание на библиотечната инфраструктура. Те винаги са били ориентирани към провежданите политики в Европейския съюз и съвременните практики. За целта бяха разработени значими проекти и инициативи:

– Проект за Закон за библиотеките – 1993 г.;

- Проект „КОМПАКТДИСК“ – 1994 г.;
- Проект за Изграждане и развитие на национална библиотечно-информационна мрежа (НАБИМ) – 1993 г.;
- Проект за „Национална програма за опазване на Националния библиотечен фонд“ – 1997 г.;
- Проект за библиотечно законодателство – 1997 г.;
- Създаване на Национален център за непрекъснато обучение на библиотекари – 1999 г.;
- Мегапроект „Шанс за българските библиотеки за 21 век“ – 1999 г. и др.

За съжаление при реализацията на тези проекти държавните институции, въпреки че при повечето от инициативите декларираха, че застават зад тях и ги подкрепят, впоследствие се отказаха от своите ангажменти, не подкрепяха ресурсно реализацията им. По този начин бяха пропуснати много средства от спонсори, международни организации и доведоха до драстично изоставане на българските библиотеки. Една от основните причини за нереализирането на проектите и за задълбочаването на кризата в българското библиотечно дело се дължеше на липсата на адекватна политика от страна на Министерството на културата и на други институции, отговорни за библиотечно-информационния сектор.

В последните няколко години се наблюдава раздвижване в сектора и търсене на възможности за неговото съхраняване, стабилизиране, развитие и адаптиране към съвременните образци. Определено трябва да кажа, че в тези усилия основна роля имат СБИР и Министерството на културата. Ще посоча следните по-важни инициативи:

– *Предоставяне на делегирани бюджети.* Това се реализира чрез възприетата от няколко години линия за ежегодно приемане на решение на Министерския съвет на Република България, „за разделение на дейностите, финансирани чрез общинските бюджети, на местни и делегирани от държавата и определяне на стандарти за численост на персонала и стандарти за делегираните от държавата дейности“. Чрез документа държавата провежда своята политика по отношение на отделните дейности, записани в него. Търси се стабилитет във финансирането и осъществяването на тези дейности в общините. В посочените в документа дейности и функции, по-специално в текстовете за „Почивно дело, култура, религиозни дейности“, се включват: библиотеки с регионален характер; читалища; градски библиотеки. Определени са стандартите за годишна издръжка за тях на база разчетни показатели. За библиотеките и читалищата подкрепата се изразява в определяне субсидията за работна заплата и за брой на щатните бройки. Така например в документа за 2006 г. за щатна бройка в библиотеката с регионален характер годишната издръжка е 2661.5 лв. годишно, за читалище субсидията за 2007 г. е 4959 лв. за година (в сумата влизат средствата за заплати, други възнаграждения и осигурителни вноски на персонала).

– *Помощ за българските читалища* чрез проекта „Гражданско развитие и участие чрез мрежата на читалищата“ – „Читалища“. Проектът е съвместен на Министерство на културата и Програмата на ООН за развитие (ПРООН), подкрепен е от Програма „Матра“ на Правителството на Кралство Холандия и Американската агенция за международно развитие (ААМР). Чрез него се цели да се засили обществената роля на читалищата като традиционни културни и образователни центрове в България и да се предложат работещи модели за тяхното модернизиране и участие в развитието на местната общност. Проектът е с продължителност три години и бюджет от 2 475 000 щатски долара, съответно предоставени от ААМР – 1 000 000 щд, Програма „Матра“ – 975 000 щд и ПРООН – 500 000 щд. Национален координационен офис в София и шест регионални центъра в градовете Благоевград, Видин, Кърджали, Плевен, Сливен и Шумен подпомагат практическата реализация на проекта. За постигане на поставените цели на проекта се разчита на подкрепа от страна на централните и местни власти и партньорство с неправителствените организации и местния бизнес. Инициативата е продължение на пилотния проект „Гражданско участие и развитие в България“ (1997–2000), в който участваха 41 читалища, на приложените в него модели и практики. Триста читалища са избрани за постоянни партньори на проекта и имат право на участие във всички негови дейности и конкурси. Други 600 читалища имат достъп до по-тесен кръг от дейности. Проектът „Читалища“ съдейства за институционалното укрепване на читалищата, като им дава възможност за участие в Национална учебителна

програма. Чрез финансиране на демонстрационни проекти се насърчават новаторските им дейности. Формирани са 25 интернет центъра в читалища, които осигуряват достъп до интернет в отдалечени и изоставачи райони и развиват умения за ползване на информационните технологии от читалищните екипи и местните общности. Създаден е портален интернет сайт на читалищата, чрез който да се предоставя пълна и леснодостъпна информация за читалищната мрежа. Въпреки, че ключовата дума на проекта е „читалище“, редица читалищни библиотеки, като неотменна част от читалищната институция, се възползват от потенциала на проекта. Най-вече за закупуване на техника и за модернизирани на своята инфраструктура.

– *Книги за библиотеките*. Инициативата на Министерството на културата по Програма „Българските библиотеки – съвременни центрове за четене и информираност“ цели да подпомогне българските библиотеки със средства за развитие и обновяване на техните колекции с книги и други информационни източници. В социален контекст проектът цели да активизира интереса към книгата и четенето и да съдейства за развитие на библиотеките като основни центрове за духовност, придобиване на знания и информация. Участието в програмата е на конкурсен принцип, чрез подготовка и защита на проекти, които включват книги и други информационни източници, съобразени с културните и образователните потребности на гражданите. Така например за 2007 г. за подкрепа на библиотеки по проекта Министерство на културата е осигурило 1 999 892 лв, с които са подпомогнати 1317 библиотеки, сред тях 822 читалищни и 377 училищни. Най-значими средства получават Националната библиотека, регионалните и общинските библиотеки. Народната библиотека получава субсидия както за своя фонд, така и за проекта „Даряваме българска книга за света“.

– *Проектът „Правна регулация за библиотеките и библиотечната и информационната дейност в България“* стартира през 2006 г. Той е съвместна инициатива на СБИР, Министерството на културата и Британския съвет – България. Основната цел на проекта е създаването на пакет от нормативни документи за библиотеките, хармонизиране с европейските директиви и създаващи предпоставки за пълноценно реализиране на основната мисия на библиотеките като образователни, културни, информационни и социални институции. Като резултат е изработен „Проект за закон за обществените библиотеки“. Подготвен е пакет от следните документи: Предложения за промени в Закона за задължително депозиране на екземпляри от печатни и други произведения (2000 г.); Стандарт за университетските библиотеки; Стандарт за специалните библиотеки; Стандарт за училищните библиотеки; Наредба за библиотечно-информационно обслужване в системата на народната просвета.

При изготвянето на законопроекта за обществените библиотеки и на др. документи са взети предвид насоките и препоръките на Съвета на Европа, направени са анализи и съпоставки на законодателните актове на над 25 държави, използван е досегашният български опит и традиции. Законопроектът предлага политики за:

- Съвременен определение на основните функции на видовете обществени библиотеки като културни, образователни, информационни и социални институти, които предоставят широк спектър библиотечно-информационни услуги, като събират, съхраняват, обработват, систематизират и предоставят за обществено ползване печатни и други документи и информация. Акцентира се върху равноправния и безплатен достъп за гражданите до основните услуги.

- Изграждането на нов тип взаимоотношения между различните видове обществени библиотеки чрез създаването на Национална мрежа на обществените библиотеки.

- Регламентиране на условията, на които трябва да отговаря една библиотека, начините за откриване и закриване на библиотеки, тяхното финансиране, управление и взаимодействие в Националната мрежа на обществените библиотеки.

- Дефиниране характеристиките на видовете обществени библиотеки и тяхната роля в Националната мрежа на обществените библиотеки. Подробно са определени функциите и задачите на Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ като национална библиотека на страната. Законопроектът отчита и съблюдава спецификата на читалищните библиотеки като неразделна част от народното читалище.

- Определяне на видовете библиотечни услуги, които се предоставят на гражданите, като ги разграничава на основни и специализирани.
  - Осигуряване на условия за реализацията на програми за опазване на националното книжно наследство.
  - Актуализация на нормативните изисквания за депозита на документи в съзвучие с водещите международни принципи и практики.
  - Въвеждане на система за управление на Националната мрежа на обществените библиотеки, както и критерии за оценка на дейността на библиотеките.
  - Налагане на съвременен модел за финансиране на различните видове обществени библиотеки, чрез въвеждането на допълнителни финансови инструменти, които да осигурят изпълнението на стратегическите цели за развитието на Националната мрежа на обществените библиотеки.
  - Система от изисквания към професионалната квалификация на персонала в обществените библиотеки. Тя е в духа на водещите тенденции в европейския регион. Нейната цел е да доведе до развитие на библиотеките като съвременни центрове за обществени услуги и да стабилизира професията и статута на библиотечно-информационните специалисти чрез по-високи образователни нива и компетенции на кадрите, които работят в библиотеките.
  - Прилагането на нов тип нормативен документ „Стандарт за библиотечно-информационно обслужване“, широко прилаган в развитите държави. Целта е чрез стандарта да се зададат необходимите количествени и качествени критерии за финансиране и оценка на обществените библиотеки.
  - Въвеждане на модерен подход за преодоляване на драстичното изоставане на българските библиотеки чрез приемането на седемгодишни стратегически планове за развитието на Националната мрежа на обществените библиотеки.
- „Българските библиотеки – място за достъп до информация и комуникация за всеки“ започва от април 2008 г. Проектът е част от инициативата „Глобални библиотеки“, финансирана от Фондация „Бил и Мелинда Гейтс“, която до момента се реализира в Мексико, Чили, Полша, Литва, Латвия, Румъния, Украйна и България. Чрез него се търси реализацията на структурноопределящи задачи за модернизирването на около 1200 български библиотеки. Да бъдат въведени нови информационни технологии. Да се осигури достъп на населението до интернет, да се преодолее информационното неравенство, да се насърчи участието на гражданите в управлението, социалното сближаване и приобщаването им към глобалното информационно общество. Библиотеките да се превърнат в привлекателно място и да участват в процеса на обучението на информационна грамотност на гражданите. Да се направи информацията и комуникациите достъпни за повече хора чрез обществените библиотеки с предоставяне на безплатен достъп до компютри, информация и интернет. Партньорски организации по проекта са Министерството на културата, Програмата на ООН за развитие (ПРООН), Съюзът на библиотечните и информационните работници, Държавната агенция за информационни технологии и Националното сдружение на общините в Република България. Фондация „Бил и Мелинда Гейтс“ осигурява 606 000 щатски долара за планиране на програмата с национален обхват. Подготвителната фаза на проекта е с продължителност от една година. Тя включва заснемане състоянието на мрежата от обществени библиотеки в страната и определяне на техните нужди от технологично обновяване и обучение. На основата на оценката на нуждите ще бъдат определени библиотеките, които ще бъдат подпомагани по проекта – със закупуване на компютърна техника, осигуряване на безплатен достъп до интернет за потребителите на библиотеките, обучение на персонала и на читателите за работа с интернет и други информационни ресурси и технологии. След приключването на първата фаза Министерството на културата и ПРООН ще представят до месец март 2009 г. пред Фондацията план за национална програма, която в рамките на 3 до 5 години да подпомогне усилията на около 1200 обществени библиотеки да се информатизират. Те трябва да предоставят съвременни библиотечни услуги на местно ниво и да се утвърдят като информационни центрове, достъпни за всички. Безплатните услуги и продукти ще спомогнат за приобщаване на българските граждани към

информационното общество. Това ще бъде осъществено чрез предоставяне на средства от Фондацията за: техника, обучителни програми, експертна помощ, застъпничество, анализи и управление на процеса. „Майкрософт“, в рамките на партньорството си с инициативата „Глобални библиотеки“ ще направи значително дарение на софтуер според декларираните нужди. Финансирането на проекта от Фондацията след подготвителния етап ще зависи от готовността на националните и местни власти да съфинансират програмата като модернизират инфраструктурата на обществените библиотеки. При изпълнението на реалната програма от април 2009 г. Министерството на културата планира да увеличи субсидията за персонала в читалищата, за да осигури покриването на разходите за създаване на едно допълнително работно място във всяка една обществена библиотека, обхваната в инициативата.

– *Промени във висшето библиотечно образование* и подготовката на библиотечно-информационни специалисти. Те са плод както на по-глобални и дългосрочни изменения в сектора на висшето образование, така и на осъзнаването от библиотечната колегия на идеята за осъществяване на сериозни промени в образователната и квалификационната политика. На първо място трябва да се отбележи въвеждането на подходи от страните от Европейския съюз в областта на висшето образование, с цел равнопоставено участие на страната ни в Европейското образователно пространство. Възприемат се идеите на Болонската декларация от 1999 г., Дълбинските дескриптори, Копенхагенската декларация от 2002 г., Срещата на министрите на образованието в Берлин от 2003 г. Прилага се Европейската система за трансфер на кредити (ECTS) като предпоставка за признаването на обучението и дипломите за образование. Въвежда се тристепенната система на обучение – бакалавър, магистър и докторантура. Осъществява се сериозно преосмисляне на учебните програми в специалностите по БИН. Все повече се разбира и налага от образователните институции и от професионалната библиотечна организация линията за образование през целия живот. Този акцент е заложен и в проектозакона за обществените библиотеки.

Представената частична картина за тенденциите в библиотечния сектор в Европа и в нашата страна сочи драстични разминавания по отношение политиката за неговото развитие у нас в сравнение с тази в страните от Европейския съюз. Необходимо е разработването на стратегии за развитието на българските библиотеки, за да се спре тяхното драстично изоставане. Макар и несистематизирани, опитите в последните години да се потърсят възможности за стабилизиране на библиотечния сектор могат да бъдат оценявани като индикатори за търсене на промяна и излизане от незавидното състояние. Необходимо е обаче сериозно осъзнаване от отговорните институции на мястото и значението на библиотеките за общество, развиващо се в свят на знанието. Да се тръгне реално по пътя, очертан във възприетите действия и политики за информационния сектор в Европейския регион. Прилагането на съществуващите препоръки в Европейския съюз за нормативна база за библиотеки ще доведе до постигането на редица изключително важни резултати за цялостното реструктуриране на библиотечния сектор в нашата страна, постепенното му излизане от кризата, в която се намира, и синхронизирането му с европейските и международните практики и модели на развитие, действия и кооперирани проекти. Това ще наложи своя положителен отпечатък върху всички социални сектори, които се нуждаят от библиотечно-информационно осигуряване, ще работи за подобряване качеството на живот на хората, ще спомогне за приобщаването на българските граждани към глобалното информационно общество и ще бъдат активизирани процесите за демократизирането на обществото.

Бележки

* Съгласно проучване на европейската статистическа служба Евростат от 2007 г., европейските граждани най-често прибягват до телевизия и радио, за да се наслаждават на културни програми. Общо за 27-те страни членки 71% от анкетираните са прочели поне по една книга за последните 12 месеца. По отношение на другите културни преживявания европейците най-много отделят време за исторически паметници и кино – съответно 54% и 51% от анкетираните. Галерии и музеи посещават 41% от европейците, участвали в проучването, концерти – 37%, библиотеки – 35%, а театрите – 32%.

Професия

Под 20% от анкетираните европейски граждани ходят на балет или опера. За България разпределението е в полза на телевизионните и радио културни програми – 72% от анкетираните са дали такъв отговор, 58% са прочели поне една книга през изминалата година, 30% са посетили исторически паметник, 21% са били на театър, а само 9% – балет или опера.

** Данните в таблиците са от LibEcon – International Library Economics – Newsletter № 3.

***От 2002 г. в България не се събира ежегодна държавна статистика в пълен обем за библиотечния сектор. Страната ни е единствената в Европа, която не разполага с данни в това отношение. Липсата на статистика пречи за управлението на библиотечния сектор.

Литература

Грашкина, В. Правна регулация за библиотеките и библиотечно-информационните дейности – представяне на проекта. – Доклади от XVII национална конференция на СБИР. – София, 7–8 юни, 2007. – София, СБИР. <http://www.lib.bg/konferencii/nk2007/programa.htm/1.11.2007>

Грашкина, В. Съвременно състояние на българските библиотеки. Доклад от Националната конференция „Българската култура между държавата и пазара“ на Министерство на културата, Институт за философски изследвания – БАН, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Нов български университет, Институт по Изкуствознание – БАН, Национален дворец на културата. – София, 13–14 юни, 2007. – София, ИК ИФИ–БАН, 130–137.

Димчев, А., А. Дончева и В. Грашкина. Закон за обществените библиотеки – основни положения. Доклади от XVII национална конференция на СБИР. София, 7–8 юни, 2007. – София, СБИР. <http://www.lib.bg/konferencii/nk2007/programa.htm/1.11.2007>

Димчев, А. Тенденции в развитието на библиотечното законодателство и политика в Европа. Пример за българските библиотеки. Доклад от Националната конференция „Българската култура между държавата и пазара“ на Министерство на културата, Институт за философски изследвания – БАН, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Нов български университет. Институт по изкуствознание – БАН, Национален дворец на културата. София, 13–14 юни, 2007. – София, ИК ИФИ–БАН, 399–408.

Дончева, А., А. Димчев. Постигане на ефективност на функциониране на българските библиотеки чрез законодателни промени. Доклад от Националната конференция „Българската култура между държавата и пазара“ на Министерство на културата, Институт за философски изследвания – БАН, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Нов български университет. Институт по Изкуствознание – БАН, Национален дворец на културата. София, 13–14 юни, 2007. – София, ИК ИФИ–БАН, 138–145.

Гергова, А. Държавна политика и библиотечна стратегия. Периодът на преход към демокрация: държавата се променя, изоставени от нея, библиотеките също се променят. Национална кръгла маса, „Библиотеката – мит и реалност“, организирана за 125-та годишнина от основаването на библиотека „Пенчо Славейков“ – Варна, 20–21 март 2008 г. // *Библиотека*, год. XV, кн. 2, 5–11.

Готовност на българските библиотеки за превръщането им в центрове на знанието на информационното общество. Изследователска разработка. София, 2006. (Ръкопис).

Янакиева, Т. Библиотечно-информационното образование – смяна на парадигмата? Доклад от Национална конференция Българската култура между държавата и пазара на Министерство на културата, Институт за философски изследвания – БАН, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Нов български университет. Институт по изкуствознание – БАН, Национален дворец на културата. София, 13–14 юни, 2007. – София, ИК ИФИ–БАН, 151–157.

Статистически годишник на НСИ за 2000 г.

Статистически годишник на НСИ за 2005 г.

<http://www.lib.bg/20.03.2008>

<http://www.libecon2000.org>

<http://www.mc.government.bg/> 10.05.2008

Докладът е изнесен на Националната кръгла маса „Българската литература: творба, книга, читател“, състояла се в Пловдив, 12–13 юни т. г. Организатори – Министерство на културата, Община Пловдив и Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив.